

3 APPLIED PSYCHOLOGY AND RESEARCH ҚОЛДАНБАЛЫ ПСИХОЛОГИЯ ЖӘНЕ ЗЕРТТЕУЛЕР ПРИКЛАДНАЯ ПСИХОЛОГИЯ И ИССЛЕДОВАНИЯ

FTAXP 05.11.95

ӨОЖ 345.85

<https://doi.org/10.46914/2959-3999-2024-1-3-22-30>

АБЕНОВА К.А.,*¹

PhD, қауымдастырылған профессор.

*e-mail: kulzada.abenova@narxoz.kz

ORCID ID: 0009-0008-3458-9446

САПИРОВА М.М.,²

докторант.

e-mail: Alua_amina_mira@mail.ru

ORCID ID: 0009-0001-5207-0479

¹Нархоз университеті,

Алматы қ., Қазақстан

²Әл-Фараби атындағы

Қазақ ұлттық университеті,

Алматы қ., Қазақстан

ӘЙЕЛДЕРГЕ ҚАТЫСТЫ ТҰРМЫСТЫҚ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ: МӘСЕЛЕНІҢ ҚОЙЫЛЫМЫ

Аңдатпа

Мақалада елімізде соңғы жылдары қоғамда және бұқаралық ақпарат құралдарында жиі көтеріліп жүрген өзекті мәселелердің бірі әйелдерге қатысты зорлық зомбылықпен жүргізіліп жатқан әлеуметтік жұмыстың бір бөлігі көрсетілген. Дәлірек айтқанда әйелдерге қатысты тұрмыстық зорлық зомбылықпен ауылдық жерлерде жүргізіліп жатқан әлеуметтік жұмыс туралы жазылған. Авторлар мақалада соңғы жылдары Қазақстанда өз отбасында зорлық зомбылық көріп, қаза болған әйелдердің саны бір жыл ішінде 500-ге жеткенін жазады. Сонымен қатар авторлар мақалада Жамбыл облысы «Қордай аудандық тұрмыстық зорлық зомбылық құрбандарына әлеуметтік көмек көрсету орталығында» жүргізген әлеуметтік зерттеу жұмысының нәтижесін баяндайды. Авторлар орталықтағы әлеуметтік жұмыс туралы мәлімет бере отырып, онда жүргізілетін жұмыстың бағыттарымен таныстырады. Сонымен қатар, авторлар сол орталықтағы әйелдер мен орталық қызметкерлеріне жүргізген сауалнамасының нәтижесіне талдау жасаған. Жүргізген зерттеуінің нәтижесінде әлеуметтік көмек көрсету жүйесінің болуы тұрмыста зорлық зомбылық көрген әйелдердің жағдайын жақсартудың өте маңызды құралы екенін анықталған. Мұндай әлеуметтік көмек көрсету қызметі ауылды жерлердегі қоғамның дамуына ықпал етеді және тұрмыстық зорлық зомбылықтан зардап шеккендер мен зардап шегушілерге көмектесудің маңызды шараларының бірі деген қорытынды жасалынды.

Тірек сөздер: әйелдер, тұрмыстық зорлық зомбылық, әлеуметтік жұмыс, психологиялық кеңес беру, қиын өмірлік жағдайлар.

Кіріспе

Тұрмыстық зорлық зомбылық мәселесі әлемдегі ең өзекті әлеуметтік мәселелердің бірі болып табылады. Себебі ол жәбірленушіге ғана әсер етіп қана қоймай, әлеуметтік тәртіптің сақталуына қауіп төндіріп, жалпы қоғамның тұрақсыздығына әкеледі. Әсіресе, әйелдерге

қатысты жасалған тұрмыстық зорлық зомбылық оның ең кең таралған түрінің бірі болып саналады. Ал, ол өз кезегінде отбасы институты мен қоғамның моральдық жағдайына жағымсыз әсер етеді. Аталған мәселенің өзекті болғаны соншалықты, жыл сайын 25 қарашада Халықаралық қоғам әйелдерге қатысты зорлық зомбылыққа қарсы күрес күні ретінде атап өтіледі. Бұл 1950 ж. БҰҰ Бас Ассамблеясының пленарлық мәжілісінде ресми түрде құрылған адам құқықтары күні (Human Rights Day) [1]. Ол 10 желтоқсанда аяқталатын гендерлік зорлық зомбылыққа қарсы күндер қатарында тұрған бірінші күн. Көтеріліп отырған мәселе көпшілікке түсінікті болуы үшін алдымен зорлық зомбылық дегеніміз не және оның пайда болу себептеріне тоқталуды жөн санаймыз. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы берген анықтамада зорлық зомбылық деп басқа адамға, адамдар тобына немесе жалпыға қарсы бағытталған нақты немесе қауіп төндіретін физикалық күштің қасақана қолданылуын түсінеді, оның нәтижесі (немесе ықтималдығы жоғары) дене жарақаты, өлім, психологиялық жарақат, дамудың ауытқуы немесе әр түрлі зиян келтіруде көрініс табады. Ал, кәсіби әлеуметтік қызметкерлердің әлемдегі ең ірі ұйымы болып табылатын АҚШ-тың ұлттық әлеуметтік қызметкерлер қауымдастығы 1983 ж. «тұрмыстық зорлық зомбылық» терминін енгізді [2]. Көбінесе әйелдер мен балалар тұрмыстық зорлық зомбылыққа ұшырайды.

Жалпы «Әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық» термині әмбебап және өңірлік деңгейдегі халықаралық шарттардың атауларында айтылады: 1993 ж. БҰҰ Бас Ассамблеясы (бұдан әрі – БҰҰ БА) қабылдаған әйелдерге қатысты зорлық-зомбылықты жою туралы декларация 1994 жылғы әйелдерге қатысты зорлық-зомбылықтың алдын алу, жазалау және жою туралы америкалық конвенция, 2011 жылғы әйелдерге қатысты зорлық-зомбылықтың және тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу және оған қарсы күрес туралы Еуропа Кеңесінің Конвенциясы. Зорлық-зомбылыққа ұшыраған әйелдерге қатысты халықаралық құқықта «жәбірленуші» термині қолданылады. Халықаралық құқықтық актілерге 1983 ж. 24 қарашада жасалған зорлық-зомбылық құрбандарына келтірілген залалды өтеу жөніндегі Еуропалық конвенция және 1985 жылғы 29 қарашадағы БҰҰ-ның 40/34 га қарарымен қабылданған қылмыс пен билікті теріс пайдалану құрбандарына арналған сот төрелігінің негізгі принциптерінің декларациясы жатады.

Материалдар мен әдістер

Сауалнама қиын өмірлік жағдайдағы әйелдерді зерттеудің мақсаты мен ерекшеліктеріне сәйкес ең тиімді әдіс болып табылады. Сауалнама – мазмұны эмпирикалық деңгейде зерттеу мәселесін тудыратын сұрақтары бар адамдардың белгілі бір тобына ауызша немесе жазбаша үндеуге негізделген зерттеу әдісі. Сауалнама нысаны (сұралушы) респондент деп аталады.

Аталған зерттеу әдісін таңдау респонденттердің ерекшелігімен байланысты. Алынған жауаптар респонденттердің жеке пікірлері болып табылады, оларға сұхбат берушінің жеке басы да, оның көзқарасы да әсер етпейді. Респонденттер жүргізіліп жатқан зерттеулердің құпиялылығына сенімділік есебінен неғұрлым негізделген жауаптар береді. Орталықтың мамандары мен қиын өмірлік жағдайға тап болған әйелдердің – клиенттердің пікірлері, себептері, қоршаған шындықты бағалау, ақпараттандыру, мақсаттары, бағыты мен бағдары осы мәселені жан-жақты зерттеуге және халықтың осы санатымен әлеуметтік жұмысты ұйымдастыруды жақсарту бойынша практикалық ұсыныстарды әзірлеуге көмек берді. «Әйелдерге арналған әлеуметтік көмек көрсету орталығында» әлеуметтік жұмысын ұйымдастыру мақсатында сауалнама әдісін жүргізу туралы шешім қабылданды.

Ақпарат жинау әдістері: құжаттарды талдау; тұрмыстық зорлық зомбылыққа ұшыраған әйелдер мен оларға әлеуметтік қызмет көрсететін мамандарға сауалнама жүргізу.

Нәтижелер мен талқылау

Халықаралық құжаттарда әйелдерге қатысты зорлық-зомбылыққа қатысты терминдерді кездестіруге болады: гендерлік зорлық-зомбылық, әйелдерге жасалған шабуылдар, зорлау, жыныстық зорлық-зомбылық, жыныстық қанау немесе жезөкшелікті қанау, қудалау, әйел жыныс мүшелерінің мүгедектігі, әйелдерге қатысты зиянды тәжірибелер, тұрмыстық зорлық-зомбылық.

Әр түрлі кезеңдерде бұл терминдердің барлығы БҰҰ, Еуропа Кеңесінің (бұдан әрі – ЕҚЫҰ) және Еуропадағы Қауіпсіздік және Ұнтымақтастық Ұйымының (бұдан әрі – ЕҚЫҰ) құжаттарында көрініс табады.

Жалпы отбасындағы зорлық-зомбылық мәселесі отбасы пайда болғаннан бері келе жатқан күрделі мәселелердің бірі және бүгінгі күнде демократиялық қоғамдардың ұлттық проблемасына айналып отыр [3]. Аталған мәселе бойынша АҚШ-та 1960 жылдардан бастап бірқатар жетекші әлеуметтік институттар айналысады. Дәлірек айтқанда әлемде алғаш рет АҚШ-та тұрмыстық зорлық-зомбылық сияқты әлеуметтік құбылыс ұлттық проблема ретінде танылды. Бұл 1962 ж. Г. Кемп және оның әріптестері американдық медициналық қауымдастықтың «Ұрылған бала синдромы» журналында жарияланғаннан кейін болды [4]. АҚШ үкіметі тұрмыстық зорлық-зомбылықты зерттеуге және онымен күресудің жаңа тәсілдерін жасауға үлкен қаражат бөледі. Соның нәтижесінде соңғы жылдары АҚШ-та зорлық-зомбылықтың барлық түрлерінің, соның ішінде кісі өлтірудің айтарлықтай төмендеу тенденциясы байқалды. Тұрмыстық зорлық-зомбылық деңгейі 1994 жылдан бастап бүкіл елде төмендеген [6]. Дегенмен, бұл тақырыптағы ғылыми зерттеу жұмыстарының саны соңғы отыз жыл бойына тұрақты түрде өсіп келеді. Мәселен, Нью-Гэмпшир университетінің отбасын зерттеу зертханасының қызметкерлері 1974–1991 жылдар аралығында тұрмыстық зорлық-зомбылық тақырыбында 250-ден астам мақалалар мен 30 кітап шығарды. Сонымен қатар ескеретін жәйт, әлеуметтанудың басқа бірде-бір саласында мұндай ғылыми білімнің қарқынды дамуы байқалмаған. АҚШ-тағы тұрмыстық зорлық-зомбылықты зерттеушілердің бірі М. Страустың пікірінше, бұл құбылысты американдық қоғам мен американдық әлеуметтанудағы өзгерістерге жауап ретінде әлеуметтік проблеманы құрудың жарқын мысалы деп санайды.

Әйелдер мен балалардың құқықтары үшін күресті қамтитын 1960 жылдардағы әлеуметтік қозғалыстар; зорлық-зомбылық құрбандары үшін дағдарыс орталықтары мен баспаналардың кеңінен ашылуы; экономикалық тәуелсіз әйелдер санының өсуі; отбасылық терапия және кеңес беру мамандарының штатын кеңейту; әлеуметтанудағы назарды функционализм теориясынан қақтығыс теориясына ауыстыру; мәселесі тағы біршама мәселелердің барлығы АҚШ-тағы тұрмыстық зорлық-зомбылық әлеуметтануының қалыптасуы мен дамуына негіз жасаған.

Әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық пен тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қатысты жекелеген мәселелер бірқатар шетелдік авторлардың еңбектерінде қозғалған. Дәлірек айтқанда А. Майхилл [8], А. Маквибар Ланда [9], Е. Черняк [10], М. Эриксон [11], П.А. Бансал [12], С. Денни [13] сияқты т.б. ғалымдар аталған мәселелер бойынша зерттеу жұмыстарын жүргізген. Сонымен бірге отбасылық-тұрмыстық қатынастар саласындағы қылмыстық зорлық-зомбылық мәселесін С.Н. Золотухин [14], тұрмыстық зорлық-зомбылықтан зардап шеккендерге психологиялық көмек көрсету аспектісін И.Г. Малкина-Пых [2], тұрмыстық зорлық-зомбылық мәселесінің шетелде зерттелуін А.В. Лысова [15] секілді ғалымдар көлемді зерттеу жұмыстарын жүргізген. Біздің елімізде тұрмыстық зорлық-зомбылықтың деңгейі және өсуі туралы нақты деректер қарқынды зерттелмеген. Өңірлер бойынша да, жалпы Қазақстан бойынша да отбасындағы зорлық-зомбылық фактілерінің жинақталған дәл статистикасы жоқ, сондықтан, бұл мәселені объективті түрде талдау қажет етеді. Дегенмен бұл мәселе кейбір қоғамдық қор саласында зерттеулерге ие. Мәселен, Қазақстандағы Фридрих Эберт қорының өкілдігі, «Дағдарыс орталықтарының одағы» ЗТБ және «Zertteu Research Institute» қоғамдық қоры еліміздегі тұрмыстық зорлық-зомбылық саласында зерттеу жүргізген. Zertteu Research Institute директоры Шолпан Әйтенованың айтуынша, отбасылық зорлық-зомбылықтың салдары экономика мен адамдардың психикасына айтарлықтай әсер етеді. Зерттеу 2021 жылды қамтиды. Оның айтуынша, сотқа тек 3 істің біреуі ғана жетеді. Шолпан Әйтенова отбасылық зорлық-зомбылық қылмысы латенттік мінезге ие деген зерттеулер бар екенін айтады.

Бүгінде бұл мәселе елімізде күн тәртібінен түспей келеді. Оған мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың: «Отбасындағы тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу жұмысының тиімділігін арттыруға ерекше назар аудару керек. Статистика көңіл көншітпейді. Соңғы екі жарым жылда үйдегі зорлық-зомбылықтың салдарынан 300 адам көз жұмды. Денсаулыққа ауыр зиян келтірудің 878 фактісі және орташа зиян келтірудің 808 фактісі тіркелген. Осындай құқық бұзушылықтар бойынша 37 мыңнан астам адам әкімшілік жауапкершілікке тартылды. Сондықтан құқық қорғау органдары адамдардың құндылықтар жүйесі мен мінез-құлық

моделін өзгертуде шешуші рөл атқара алады және атқаруы қажет» пікірі дәлел бола алады. Бірқатар зерттеулердің нәтижелеріне сүйенсек, бүгінде еліміз бойынша 30-ға жуық дағдарыс орталықтары бар. 2000 ж. әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық оқиғаларының саны 22 367 болса, 2016 ж. 124 298 болған. БҰҰ-ның Әйелдер қоры таратқан дерегі бойынша, Қазақстанда өз отбасында зорлық-зомбылық көріп, қаза болған әйелдердің саны бір жыл ішінде 500-ге жетеді екен. Осы орайда біз еліміздегі әлеуметтік көмек көрсету орталығында тұрмыстық зорлық зомбылыққа ұшыраған әйелдермен жүргізілетін әлеуметтік жұмыс туралы зерттеу жүргізуді жөн деп санадық.

Зерттеудің мақсаты – Жамбыл облысының «Қордай аудандық тұрмыстық зорлық зомбылық құрбандарына әлеуметтік көмек көрсету орталығында» тұрмыстық зорлық-зомбылыққа ұшыраған әйелдермен әлеуметтік жұмысқа талдау жүргізу және оны жақсарту бойынша практикалық ұсыныстар әзірлеу.

Зерттеудің міндеті:

- ♦ «Қордай аудандық тұрмыстық зорлық зомбылық құрбандарына әлеуметтік көмек көрсету орталығы» базасында «Әйелдерге қатысты тұрмыстық зорлық зомбылық» әлеуметтік зерттеуін жүргізу;

- ♦ әлеуметтік зерттеу нәтижелерін талдау және қорытындылау;

- ♦ Жамбыл облысының «Қордай аудандық тұрмыстық зорлық зомбылық құрбандарына әлеуметтік көмек көрсету орталығында» тұрмыстық зорлық зомбылыққа ұшыраған әйелдермен әлеуметтік жұмысты жақсарту бойынша практикалық ұсыныстар әзірлеу.

Жамбыл облысының «Қордай аудандық тұрмыстық зорлық зомбылық құрбандарына әлеуметтік көмек көрсету орталығында» зорлық зомбылыққа ұшыраған әйелдермен әлеуметтік жұмысты ұйымдастыру әлеуметтік-психологиялық, әлеуметтік-педагогикалық, әлеуметтік-медициналық, әлеуметтік-тұрмыстық және әлеуметтік-құқықтық қызметтермен қамтамасыздандырылған және бұл орталықта халықтың осы санатымен жұмыс істеу кезінде кемшіліктері бар. Алынған нәтижелер «Қордай аудандық тұрмыстық зорлық зомбылық құрбандарына әлеуметтік көмек көрсету орталығында» өмірлік қиын жағдайға тап болған әйелдермен әлеуметтік жұмысты жақсарту бойынша ұсыныстарды анықтауға және тұжырымдауға мүмкіндік береді.

Қордай аудандық тұрмыстық зорлық зомбылық құрбандарына әлеуметтік көмек көрсету орталығы 2020 ж. 19 қарашада ашылған. Жәбірленушілерді қабылдау үшін мемлекет тарапынан барлық жағдай қарастырылған. Дәлірек айтқанда онда жеке жатын бөлмелер, 3 мезгіл ыстық тамақ, киім-кешек, дәрі-дәрмек тағы басқасы бар. Жалпы орталықтың төсек орындық саны – 15. Орталықтың жұмысы ҚР Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің 2016 жылғы «21» желтоқсандағы № 1079 бұйрығымен бекітілген. Осыған орай аталған мекеме «Тұрмыстық зорлық зомбылық құрбандарына әлеуметтік көмек көрсету стандартына» сәйкес 8 бағытта қызмет түрлерін көрсетеді. Орталықта тұрмыстық зорлық зомбылықтың құрбаны болған әйелдерге арнайы мамандар психологиялық қолдау, жеке басындағы қиындықтарды еңсеріп, өмірге деген құштарлықтарын оятуға бағыт бағдар беріледі. Сонымен қатар, орталықтың ішкі тәртіп талаптарын түсіндіру туралы ашық сұхбат жүргізіледі. Сонымен бірге орталықта тұрмыстық зорлық зомбылыққа ұшыраған әйелдерге консультациялық қызметтің ерекше түрі – шұғыл психоәлеуметтік көмек – «сенім телефоны» іске қосылған. Онда жәбірленуші сенім телефонына тәулік бойы және анонимді түрде хабарласуына мүмкіндігі бар. Мұндай кеңес беру түрлері тұрмыстық зорлық зомбылықты бастан өткерген және кеңесші маманнан тікелей көмек сұраудан тартынатын немесе мұндай мүмкіндігі жоқ көптеген әйелдерге психологиялық қолдау көрсетуге, сондай-ақ оларды толғандыратын мәселелер бойынша ұсыныстар беруге мүмкіндік береді.

Сонымен қатар орталықта арнайы бағдарлама бойынша зорлық зомбылыққа ұшыраған әйелдерге арналған өзін-өзі реттеуге арналған жаттығулар, арттерапиялық жұмыстар, өз сезімі мен эмоциясын түсінуге арналған психокоррекциялық жұмыстар жүргізіледі.

Зерттеудің эксперименттік базасы 8 адамнан тұратын тұрмыстық зорлық зомбылыққа ұшыраған әйелдер мен 10 адамнан тұратын орталық қызметкерлері болды.

Өмірлік қиын жағдайға тап болған әйелдердің жасы 19 жастан 33 жасқа дейін және олардың көпшілігінде тұрақты жұмыс орны жоқ (37,5%). Сауалнамаға қатысқан респонденттердің 12,5%-ының орта кәсіби білімі бар. Орталықтың сауалнамаға қатысқан қызметкерлерінің

(100%) тұрмыстық зорлық зомбылыққа ұшыраған әйелдермен жұмыс істейді, оның ішінде 26 мен 35 жас аралығында (60%); жоғары кәсіптік білімділері 100% құрайды.

Зерттеу екі кезеңнен тұрды. Бірінші кезеңде «Қордай аудандық тұрмыстық зорлық зомбылық құрбандарына әлеуметтік көмек көрсету орталығында» зерттеу жүргізілді. Оның негізгі әлеуметтік функциясы дағдарысқа ұшыраған және физикалық және психикалық және әлеуметтік денсаулығына қауіпті, соның ішінде тұрмыстық зорлық зомбылықтың кез келген түріне ұшыраған әйелдерге кешенді мамандандырылған әлеуметтік қызмет көрсету болып табылады. Зерттеудің екінші кезеңі зерттеу нәтижелерін өңдеу және тұрмыстық зорлық зомбылыққа ұшыраған әйелдермен әлеуметтік жұмысты ұйымдастыру бойынша практикалық ұсыныстарды әзірлеу болды.

Жүргізілген зерттеу нәтижелері бойынша тұрмыстық зорлық зомбылыққа ұшыраған, осы орталықта есепте тұрған әйелдердің арасында барынша сұранысқа ие көмектің түрлері: психологиялық көмек (88,5%); материалдық көмек (14,5%); құжаттарды рәсімдеуге көмек (12,5%) сияқты қызметтерді белгілеген. Мамандардың пікірінше, халықтың осы санаты арасында ең көп сұранысқа ие қызметтер: психологиялық көмек (80%); агрессордан баспана (30%); материалдық көмек (20%); құжаттарды рәсімдеуге көмек (20%) құрайды.

«Әлеуметтік көмек көрсету орталығында» тұрмыстық зорлық зомбылыққа ұшыраған әйелдермен әлеуметтік жұмысты ұйымдастырудың маңызды аспектісі – бұл мекеме туралы хабардар болу. Зерттеу нәтижелері бойынша өмірлік қиын жағдайға тап болған әйелдер бұл мекеме туралы келесі ақпарат көздерінен хабардар болған:

- ♦ туыстары, көршілері және таныстары (75%);
- ♦ интернет көздері (12,5%);
- ♦ орталық мамандары мен қызметкерлері (12,5%).

«Қордай аудандық тұрмыстық зорлық зомбылық құрбандарына әлеуметтік көмек көрсету орталығында» жұмыс істейтін мамандардың көзқарасы бойынша осы орталықтың клиенттері көрсетілетін әлеуметтік қызметтер туралы мынадай көздерден біледі: туыстары, көршілері, таныстары (75%); интернет көздері (60%); мекеме қызметкерлері (65%); бұқаралық ақпарат құралдары (40%); басқа (35%) болып табылады.

Әлеуметтік көмек көрсету орталығының мамандары тұрмыстық зорлық зомбылыққа ұшыраған әйелдердің қиын өмірлік жағдайларын және көптеген мәселелерді тез әрі тиімді шеше отырып, білікті әлеуметтік көмек көрсетеді, бұл осы мекеменің беделіне оң әсер етеді. Зерттеу нәтижелері бойынша қызмет көрсету шарттары тұрмыстық зорлық зомбылыққа ұшыраған сауалнамаға қатысқан әйелдерді толығымен қанағаттандырады (100%). Сонымен қатар, зорлық зомбылыққа ұшыраған әйелдермен әлеуметтік жұмысты ұйымдастыру шеңберінде әртүрлі көмек түрлерін ұсыну қауіпсіздік пен сенімділік сезімін береді (63%); өзін-өзі бағалауды арттыруға ықпал етеді (22%); кінәні азайту (11%); толыққанды өмірді қамтамасыз ету (4%) құрады.

Жамбыл облысы Қордай ауданындағы «әлеуметтік көмек көрсету орталығында» тұратын әйелдерде оң өзгерістер болғанымен, әлеуметтік жұмыс мамандары орталықтың жабдықтарының жетілмегендігі сияқты проблеманы атап өтеді. Сонымен қатар, сауалнамаға қатысқан мекеме қызметкерлерінің 80%-ы қазіргі уақытта Жамбыл облысы аумағында өмірлік қиын жағдайға тап болған әйелдерге әлеуметтік қолдау көрсететін әлеуметтік көмек көрсету мекемелердің саны халықтың осы санатындағы әлеуметтік қиындықтарды шешу үшін өте аз деп санайды. Мұны әлеуметтік көмек көрсету орталығында тұратын сауалнамаға қатысқан әйелдер де растайды. Үмітсіз жағдайға тап болған адамдар үшін біздің ауылда «әлеуметтік көмек көрсету орталығы» сияқты әлеуметтік мекемелер құру қажет пе деген сұраққа респонденттердің көпшілігі оң жауап берді (87,5%). Сауалнамаға қатысқан азаматтардың 12,5%-ы бұл пікірмен келіспейді. Сонымен қатар әлеуметтік көмек көрсету орталығының мамандары мен клиенттеріне өмірлік қиын жағдайға тап болған әйелдерге нақты кім көмек көрсете алады деген сұрақ ұсынылды. Сауалнамаға қатысқан қызметкерлер бірауыздан әлеуметтік көмек көрсету орталығының мамандары (100%) деп жауап берді; сонымен қатар, 75%-ы бұл психологтар деп санайды; 65%-ы бұл туыстар мен достар; 25% учаскелік инспекторларды таңдады; 15% прокуратура мен сотты атап өтті. Орталықта тұратын сауалнамаға қатысқан әйелдер келесідей нұсқаларды таңдады: әлеуметтік көмек көрсету орталығының мамандары (78%); психологтар (65%); туыстары мен достары (50%); учаскелік инспекторлар (15,5%); басқа (13,5%) құрады.

Сауалнама нәтижелері бойынша тұрмыстық зорлық зомбылыққа ұшыраған әйелдермен жұмыс істейтін қызметкерлердің жұмыс өтілі келесідей: бір жылға дейін (20%); бір жылдан үшке дейін (30%); үш жылдан астам (50%). Бұл тәжірибелі мамандардың кәсіби біліміне байланысты үлкен әлеуетке ие стратегиялық маңызды кадр ресурсын көрсетеді. Сауалнамаға қатысқан орталық клиенттерінің 65%-ы Жамбыл облысының «әлеуметтік көмек көрсету орталығы» мамандарының сыпайылық пен құзыреттілік қасиеттеріне толық қанағаттанған; ішінара қанағаттандырылғаны (25%); қанағаттанбаған респонденттер (13%). Осы мекеме қызметкерлерінің пікірінше, халықтың осы санатына әлеуметтік қызмет көрсету кезінде маманға қажетті жеке сапалар: әдептілік (87%); коммуникабельділік (57%); зейінділік (47%); мейірімділік (44%), эмпатия (22%) болып табылады.

Бұл зерттеу еліміздегі тұрмыстық зорлық зомбылықтан зардап шеккендерге көмек көрсету жүйесінің болуы әйелдердің жағдайын жақсартудың өте маңызды құрамдас бөлігі екенін көрсетті. Мұндай әлеуметтік көмек көрсету орталықтарының болуы ауылдық жердегі қоғамның дамуының осы кезеңінде тұрмыстық зорлық зомбылықтан зардап шеккендер мен зардап шегушілерге көмектесудің маңызды факторы болып табылады. Бірақ, соған қарамастан, ауылдық аймақтарда бұл жүйенің жұмысы әлі де болса жетілдіруді қажет етеді. Біз жүргізген зерттеу тұрмыстық зорлық зомбылыққа ұшыраған әйелдермен әлеуметтік жұмыстың тиімділігін арттыру үшін төмендегідей практикалық ұсыныстар жасауға мүмкіндік береді.

Қорытынды

Жүргізілген зерттеу жұмысының нәтижесі біздерге жоғарыда аталған мекемеде әйелдерге әлеуметтік қызмет көрсетуді жақсарту үшін төмендегідей ұсыныстарды тұжырымдауға мүмкіндік береді:

- ♦ би терапиясы, құм терапиясы, музыкалық терапия, арттерапия, библиотерапия, фототерапия және т.б. сияқты терапия түрлерін белсенді қолдану;
- ♦ тұрмыстық зорлық зомбылық мәселелеріне жұртшылықтың назарын аудару үшін, отбасындағы зорлық зомбылықсыз мінез-құлықтың формасын насихаттайтын білім беру бағдарламасын дайындап оны іске қосу;
- ♦ мемлекеттік мекемелерге баруды жеңілдету үшін әйелдердің компьютерлік сауаттылығын арттыру;
- ♦ «әлеуметтік көмек көрсету орталығы» қызметкерлерінің эмоционалды күйіп кетуінің алдын алу шараларын ұйымдастыру, тренингтер өткізу, тиімді тұлғааралық қарым-қатынас дағдыларын үйрету, стресске төзімділікті арттыру және релаксация әдістерін үйрету;
- ♦ зорлық зомбылыққа ұшыраған әйелдермен жұмыс кезінде қарбаласқа байланысты жұмыс орнында қалуға мәжбүр болған орталық қызметкерлері үшін қосымша ақылы қызмет ұйымдастыру;
- ♦ психологиялық шиеленісті жеңілдету үшін орталық кеңесшілеріне арналған демалыс бөлмелерін қамтамасыз ету.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Ростовская Т.К., Калиев Т.Б., Завьялова Н.Б., Безверный В.А. Профилактика насилия как фактор безопасности семьи: российский и казахстанский опыт // Женщина в российском обществе. – 2018. – № 1(86).
- 2 Малкина-Пых И.Г. Психологическая помощь пострадавшим от насилия: учебник. – Москва: КНОРУС, 2023. – 334 с.
- 3 Barnett O.W., Miller-Perrin C.L., Perrin R.D. Family violence across the lifespan: An introduction. California: SAGE Publications, 1997.
- 4 Kempe C.H., Silverman F.N., Steele B.F., et al. The battered child syndrome // Journal of American Medical Association. 1962. Vol. 181. No. 1. P. 17–24.
- 5 Confronting chronic neglect: the education and training of health professionals of family violence. Washington, D.C.: National Academy Press, 2002.

- 6 Gelles R. How evaluation research can help reform and improve the child welfare system // Program evaluation and family violence research S.K. Ward, D. Finkelhore. New York: Haworth Press, 2000.
- 7 Straus M.A. Sociological research and social policy: the case of family violence // Sociological Forum. 1992. Vol. 7 No. 2. P. 211–237.
- 8 Myhill A. The police response to domestic violence: risk, discretion, and the context of coercive control. City, University of London, 2018.
- 9 Maquibar L.A. An insight into institutional responses to intimate partner violence against women in Spain. Umeå: Umeå University, 2018.
- 10 Chernyak E. A comparative study of intimate partner violence in post-soviet countries: evidence from national surveys. University of Windsor, 2016.
- 11 Eriksson M. Defining rape: emerging obligations for states under international law? Doctoral thesis. Örebro: Örebro universitet, 2010.
- 12 Bansa P.A. Empowering of women against domestic violence. Shri Jagdishprasad Jhabarmal Tibarewala University, 2013.
- 13 Denne S. Becoming (non)violent: accountability, subjectivity and ethical non-violence in response to intimate partner violence. Massey University, 2019.
- 14 Золотухин С.Н. Криминальное насилие в сфере семейно-бытовых отношений: монография. – Челябинск: ЗАО «Библиотека А. Миллера», 2019 – 196 с.
- 15 Лысова А.В. Насилие в семье: основные теоретические проблемы: учеб. Пособие. – Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 2001. – 205 с.

REFERENCES

- 1 Rostovskaja T.K., Kaliev T.B., Zav'jalova N.B., Bezvernyj V.A. (2018) Profilaktika nasilija kak faktor bezopasnosti sem'i: rossijskij i kazahstanskij opyt // Zhenshhina v rossijskom obshhestve. No. 1(86). (In Russian).
- 2 Malkina-Pyh I.G. (2023) Psihologicheskaja pomoshh' postradavshim ot nasilija: uchebnik. Moskva: KNORUS. 334 p. (In Russian).
- 3 Barnett O.W., Miller-Perrin C.L., Perrin R.D. (1997) Family violence across the lifespan: An introduction. California: SAGE Publications. (In English).
- 4 Kempe C.H., Silverman F.N., Steele B.F., et al. (1962) The battered child syndrome // Journal of American Medical Association. Vol. 181. No. 1. P. 17–24. (In English).
- 5 Confronting chronic neglect: the education and training of health professionals of family violence. Washington, D.C.: National Academy Press, 2002. (In English).
- 6 Gelles R. (2000) How evaluation research can help reform and improve the child welfare system // Program evaluation and family violence research S.K. Ward, D. Finkelhore. New York: Haworth Press. (In English).
- 7 Straus M.A. (1992) Sociological research and social policy: the case of family violence // Sociological Forum. Vol. 7. No. 2. P. 211–237. (In English).
- 8 Myhill A. (2018) The police response to domestic violence: risk, discretion, and the context of coercive control. City, University of London. (In English).
- 9 Maquibar L.A. (2018) An insight into institutional responses to intimate partner violence against women in Spain. Umeå: Umeå University. (In English).
- 10 Chernyak E. (2016) A comparative study of intimate partner violence in post-soviet countries: evidence from national surveys. University of Windsor. (In English).
- 11 Eriksson M. (2010) Defining rape: emerging obligations for states under international law? Doctoral thesis. Örebro: Örebro universitet. (In English).
- 12 Bansa P.A. (2013) Empowering of women against domestic violence. Shri Jagdishprasad Jhabarmal Tibarewala University. (In English).
- 13 Denne S. (2019) Becoming (non)violent: accountability, subjectivity and ethical non-violence in response to intimate partner violence. Massey University, . (In English).
- 14 Zolotuhin S.N. (2019) Kriminal'noe nasilie v sfere semejno-bytovyh otnoshenij: monografija. – Cheljabinsk: ЗАО «Библиотека А. Миллера», 196 p. (In Russian).
- 15 Lysova A.V. (2001) Nasilie v sem'e: osnovnye teoreticheskie problemy: ucheb. Posobie. – Vladivostok: Izd-vo Dal'nevost. un-ta, 205 p. (In Russian).

ABENOVA K.A.,*¹

PhD, associate professor.

*e-mail: kulzada.abenova@narxoz.kz

ORCID ID: 0009-0008-3458-9446

SAPIROVA M.M.,²

doctoral student.

e-mail: Alua_amina_mira@mail.ru

ORCID ID: 0009-0001-5207-0479

¹Narxoz University,

Almaty, Kazakhstan

²Al-Farabi Kazakh National University,

Almaty, Kazakhstan

DOMESTIC VIOLENCE AGAINST WOMEN: A PROBLEM THAT NEEDS TO BE ADDRESSED

Abstract

The article reflects part of the social work carried out by violence against women, one of the most pressing issues that have been frequently raised in society and the media in the country in recent years. More precisely, it was written about the social work carried out in rural areas with domestic violence against women. The authors writes in the article that in recent years in Kazakhstan, the number of women who have been subjected to violence and died in their family has reached 500 people in a year. Also in the article, the authors talks about the results of a sociological study conducted at the Kordai district Center for Social Assistance to victims of Domestic Violence in Zhambyl region. The authors introduces the directions of the work carried out there, providing information about social work at the center. In addition, the authors analyzed the results of a survey of women and employees at the same center. As a result of the research conducted by the authors, it was found that the availability of a social assistance system is a very important tool for improving the situation of women who have been subjected to domestic violence. The authors concludes that such a social assistance service contributes to the development of society in rural areas and that this is one of the most important measures to help victims of domestic violence.

Key words: women, domestic violence, social work, psychological counseling, difficult life situations.

АБЕНОВА К.А.,*¹

PhD, ассоциированный профессор.

*e-mail: kulzada.abenova@narxoz.kz

ORCID ID: 0009-0008-3458-9446

САПИРОВА М.М.,²

докторант.

e-mail: Alua_amina_mira@mail.ru

ORCID ID: 0009-0001-5207-0479

¹Университет Нархоз,

г. Алматы, Казахстан

²Казахский национальный университет

им. аль-Фараби,

г. Алматы, Казахстан

ДОМАШНЕЕ НАСИЛИЕ В ОТНОШЕНИИ ЖЕНЩИН: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ

Аннотация

В статье отражена часть социальной работы, проводимой насилием в отношении женщин, одной из наиболее актуальных проблем, которые в последние годы часто поднимаются в обществе и средствах массовой информации страны. Точнее, написано о социальной работе, проводимой в сельской местности с домашним насилием в отношении женщин. Авторы пишут в статье, что за последние годы в Казахстане число жен-

щин, подвергшихся насилию и погибших в своей семье, за год достигло 500 человек. Также в статье авторы рассказывают о результатах социологического исследования, проведенного в «Кордайском районном центре социальной помощи жертвам бытового насилия» Жамбылской области. Авторы знакомят с направлениями проводимой там работы, предоставляя сведения о социальной работе в центре. Кроме того, проанализированы результаты опроса женщин и сотрудников в том же центре. В результате проведенного исследования установлено, что наличие системы социальной помощи является очень важным инструментом улучшения положения женщин, подвергшихся насилию в быту. Авторы делают вывод, что такая служба социальной помощи способствует развитию общества в сельской местности и что это одна из важнейших мер помощи пострадавшим от бытового насилия.

Ключевые слова: женщины, бытовое насилие, социальная работа, психологическое консультирование, сложные жизненные ситуации.